

BIBLIOTECA ...
... MINERVEI

PIERRE LOTI

276

Spre trecutul mort

Schițe

40571

TRADUCERE DE

A. L. IACOBESCU

N° 217
30 BANI

NUMERILE APĂRUTE DIN BIBLIOTECA „MINERVEI”

1. M. Sadoveanu. — Dudaia Margareta.
2. L. Andreiew. — Guvernatorul.
3. L. Andreiew. — Nuvele.
4. P. Mérimée. — Carmen.
5. M. Eminescu. — Proza literară.
6. T. Robeanu. — Poezii postume.
7. Alphonse Daudet. — Scriori din moara mea.
8. Teodor Vărnăv. — Istoria vieții mele.
9. Ioan Slavici. — Spiru Călin.
10. I. Rossignon. — În livadă
- 11—12. I. N. Potapenko. — În slujbă adevărată.
13. N. N. Beldiceanu. — Cea dintâi iubire.
14. Karl Emil Franzos. — Vrajitoarea.
15. C. Negruzzi. — Traduceri în proză.
- 16—17. N. V. Gogol. — Tarass Bulba. Vol. I. și II.
18. Al. G. Doinaru. — Călugărul Gherasim.
19. Slavici. — Din valurile vieții.
20. Camille Flammarion. — Visuri instelate.
21. Ivan Turghenief. — Povestiri vânătoarești.
22. R. Festicz. — Tărmuri bizare.
23. Grazia Deledda. — Valurile vieții.
24. Mumuleanu, Hrisoverghi, Cuciureanu. — Scrieri alese.
25. H. S. Olcott. — Catechismul Bisericii Buddhiste de Miază-zi.
26. A. Daudet. — Niverneza.
27. Louis Jacolliot. — În țara fahirilor.
- 28—29. Prosper Mérimée. — Colomba. Vol. I. și II.
30. Dr. A. Ilescu-Lespezi. — Căsătoria față de știință.
31. O. Pursch. — Maeștri muzicanți.
32. Fridtjof Nansen. — Spre Pol.
33. Artur Gorovei. — Datinele noastre la naștere.
34. Guy de Maupassant. — Cei dintâi fulgi.
35. Z. Bărsan. — Nuvele.
36. Scarlat Georgescu. — Cartea Poporului sau Drepturi și Datorii.
37. Candrea. — Din Bătrâni.
38. A. Dumas-Tatăl. — Strigoii Carpaților.
39. I. Adam. — Voia mării.
40. Victor Anestin. — Stelele.
41. G. Verga. — Fire de tigroaică.
42. I. Ciocărlan. — Vis de primăvară.
43. Jules Claretie. — Mansarda.
44. E. Zola. — Două Nuvele.
45. Ioan Slavici. — Educația Rațională.
46. Slavici. — Educația Fizică.
- 47—48. Leon Tolstoi. — Amintiri dela Sevastopol.
49. Sextil Pușcariu. — Cinci ani de mișcare literară.
50. Dr. I. Dușcian. — Tuberculoza.
51. André Theuriet. — Mănunchiul de rugioare.
52. M. Harry. — Nuvele arabe.
53. C. Flammarion. — Erupția vulcanului Krakatoa.
54. Chamisso. — Minunata poveste a lui Petre Schlemil.
55. Nicolae Gogol. — Poveste.
56. Douglas Jerrold. — Muștrările Doamnei Caudel.
57. I. Slavici. — Educațiunea Morală.
58. E. Renan. — Pagini alese.
59. J. M. Guyau. — Pentru părinți și copii.
60. H. Macpherson (Jun). — Astronomie populară.
61. Ivan Turghenief. — Asia.
62. Honoré de Balzac. — Albert Savarus.
63. Virgil Caraiivan. — Domnița Ilina.
64. D'Annunzio, Zuccoli, Ojetti. — Nuvele.
65. André Theuriet. — Prăvălia la doi crapi.

276

SPRE TRECUTUL MORT

1-1522

516608Q

BIBLIOTECA „MINERVEI“

No. 217.

PIERRE LOTI

**SPRE
TRECUTUL MORT**

SCHITE

TRADUCERE DE

AL. IACOBESCU

BIBLIOTECA „MINERVEI“

BUCUREȘTI

Editura Institutului Grafic
«Minerva», B-dul Acade-
mici, 3—Edgar Quinet, 4.

1916

40571 C
516.608

*EDITURA INSTITUTU-
LUI DE ARTE GRAFICE
ȘI EDITURĂ «MINERVA».*

REPRODUCEREA OPRITĂ

SPRE TRECUTUL MORT...

Trecutul, toată îngrămădirea de clipe a altor vremi, îmi obsedează închipuirea într'un fel aproape neschimbător.

Și totuși, am avut dorința, — singura de neîmplinit cu desăvârșire chiar pentru Dumnezeu, de a mă reîntoarce, pentru o clipă fugară însă, în urmă, spre prăpastia vremilor împlinite, spre farmecul matinal de altădată, mai mult sau mai puțin depărtat.

Cu puțină voință îngrijită, partea de iluzii a unei reîntoarceri îmi poate veni, în anumite clipe, când de exemplu pătrund în locuri neschimbate de veacuri, în clădiri rămase neatinse, — printre care vechi oseminte, azi împrăștiate pe cine știe ce pământ, trăiau, gândeau, surâdeau... Imi poate veni de-asemeni regăsind din întâmplare lucrurile plăpânde, neschimbate, cari rămân mereu aceleași de când ființele cărora aparțineau

sunt de mult reduse la cea mai de nerecunoscut țărână.

Atunci revăd, în gând, figuri dispărute, bătrâne sau fermecător de tinere.

Dar niciodată nu ajung să mi le închipuiesc în lumina adevăratei zile: amurgul gol în care-mi reapar de obicei e învăluit în zori luminoși și seara întunecată, în zori alburii și noapte mohorâtă.

Străbunii mei cei mai apropiați, acei dela începutul acestui secol sau dela sfârșitul celui-lalt, ale căror portrete m'au învățat să le cunosc figura și zâmbetul, ale căror purtări și obiceiuri mi s'au făcut cunoscute și ale căror fraze întregi mi s'au repetat, — și cari de altfel trăiau o viață atât de asemeni cu a noastră în mijleul lucrurilor cunoscute, — pe aceștia îi revăd foarte bine; totdeauna însă în amurguri de primăvară, când soarele coboară spre apus îmbălsămat de iasomie.

Această legătură care, fără să știu de ce, există între serile de Mai, parfumul florilor și vremea de altădată, îmi par un farmec de nedescris. Și totuși mi le explic atât de lesne. Mai întâi, iasomia e o plantă veche; zidurile înegrite ale caselor noastre din insula d'Oléron, sunt tapetate de aproape două sau trei veacuri.

Și, mai ales într'o seară, din anii mei tineri, pe când mă reîntorceam de la plimbare în amurg, învăluit de sănătatea câmpului,

de fânul nou, de verdeața deschisă pretutindeni, găsii în fundul curții noastre pe bunica și pe mătușa Bertha, așezate la răcoare pe o bancă în penumbră, sub ramurile ce se plecau și printre cari zăreai încă flori albe răzlete (tot de iasomie). Erau gata să vorbească despre două surori ale lor, moarte întâmplător de tinere, — spre 1820 cel puțin — și cari în amurgurile primăverilor de-atunci, întârziu de asemeni în curte ca să cânte duete, acompaniindu-se cu ghitara... Atunci, mi-a venit impresia fugarnică a trecutului, prima cu adevărat vie din viața mea, puternică, aproape îngrozitoare, cu o reînoire de senzații cari păreau că nu vor avea efect mulțumitor pentru mine....

Nu se vorbise niciodată în fața mea despre cele două tinere moarte și m'am apropiat tremurând, cu urechea ascuțită ca să ascult cu o teamă lacomă ce se va spune despre ele.... Oh, duetele ce cântau, glasurile cari vibrau odinioară, în acelaș loc, în aceleași seri.... Tărână acum buzele, gâtlejurile, coardele cari dăduseră, în aceiași liniște a amurgului, armoniile acelea.... Și prea bătrâne, aproape de moarte, bunicile, cele din urmă care-și aminteau... ascultam, întrebam uimit figurile lor: „Cum erau, cu cine se mânau?“. Și'n fața mea se oprea misterul întunecat și mânios al necunoașterii figurilor, al sfârșitului raselor și familiilor.

În acele primăveri, seara, sub leagănul de iasomie, mă gândeam fără încetare la cele două copile, mătușile mele necunoscute.... Și tovarășia de idei de care vorbeam adineauri mi se întipări în minte pentru totdeauna.

Nu târziu, într'o seară către cele din urmă ale lunii Mai, la fereastra odăii mele de lucru, priveam spre lumina fantastică ce se întindea puțin câte puțin peste cartierul nostru liniștit, pe de-asupra caselor cunoscute din împrejurimi. Rândunelele, lăstunii, după învârtituri și țipete de bucurie nebună, îngrozite apoi de umbră s'au liniștit deodată ca la semnalul unui șef, s'au ascuns una câte una sub olane, lăsând liber câmpul de aer pentru repezii și nevăzuții lilieci. O rămășiță de splendoare trandafirie plutea de-asupra-ne, înflorind vârfulurile turlor, apoi se ridicau mereu, pierzându-se sus în golul adânc al cerului.... Și adevărata noapte se strecura....

Un parfum de iasomie mă isbi deodată din grădinile vecine — și atunci mă gândeam la trecut, dar la trecutul care ne urmărește, la cel ai cărui actori au încă figură omenească sub pământul sfâșietor și cari cuprind cimitirul cu sicriele încă neatînse : oameni cari

la 1830 purtau la gât cravată înodată de mai multe ori, femei cari se pieptenau cu bucle, biete umbre cari fuseseră bunici și bunice, plânși amarnic și în urmă uitați... Fără îndoială, în urma nemișcării micilor orașe de provincie, cartierul svârlit sub ochii mei nu schimbasesc nimic din vechia înfățișare care acum îmi preocupa închipuirea. Rămasă aceeași e casa veche de peste drum în care locuia odată una din bunicile mele. Și ajutat de întunecarea încercam, cu toată voința, să-mi închipui că prezentul nu și-a început încă opera ; că data acestei zile era mai tânără de șeaizeci sau optzeci de ani.

Dacă ușa din față a acestei case s'ar fi deschis, lăsând să treacă bunica necunoscută, care atunci ar fi apărut tânără încă și frumoasă, cu mâneci înfoiate și pieptănătură ciudată ; dacă alți plimbători, din aceeași epocă, ar fi populat strada cu umbrele lor ușoare.... Oh, ce farmec, ce petrecere melancolică s'ar fi văzut și într'o clipă, cartierul ar fi fost cel din amurgul lunii Mai 1820 sau 1830 ; copile de-atunci, în costumele și mișcările lor învechite, să plece la plimbare sau să apară la ferestre ca să respire răcoarea serei !

Dar, în noaptea următoare, văzui în vis ceea ce într'o clipă închipuisem în cernerea unei reverii : căderea unei nopți de Mai către primul sfert al veacului pe sfârșite. Pe străzile orașului meu natal cari nu se schimbase dar peste care cădea penumbra unei seri triste, mă plimbam cu cineva din generația mea... nu știu cine, de pildă, o ființă nevăzută, spirit curat ca toți tovarășii mei de vis, nepoata mea poate sau Leo, în tot cazul o persoană în comunitate obișnuită de idei cu mine, lipsită de felul meu însă prin statornicia trecutului. Și ne priveam cu ochii mari, ca să nu pierdem nimic din clipa aceea pe care o știam rară, unică, fugară, cu neputință de a o reține, clipa unei epoci înmormântată, care retrăia printr'o flacără magică. Și apoi simțeam foarte bine că nu puteam pune bază pe tăria acestor lucruri ; adesea închipuirile se stingeau repede și într'o jumătate de secundă reapăreau, apoi iarăși se stingeau ; era o fantasmagorie clipocitoare, pe care sfortărea unei voinți greu de susținut o făcuse să joace printre fâlfâirile de umbră moartă. Grăbeam pasul ca niște nebuni, ca să vedem totul mai înainte ca lovitura de baghetă să ascundă totul în noaptea nesfârșită ; ne grăbeam să ajungem până la cartierul nostru, cu nădejdea de a întâlni pe cineva de-al familiei, vre-un bunic pe care l'am fi putut cunoaște — sau,

cine știe, poate pe mama și mătușa Clara, copile încă, reîntorcându-se dela plimbarea de seară sau dela cules de flori. Trecătorii se grăbeau să între, să dispaiă în casele cărorora le închideau repede ușile, — ca umbrele desobișnuite să rătăcească 'n plină stradă, neliniștite de a se găsi în viață. Femeile aveau mâneci înfoiate, pieptănătura înaltă, și pălării atât de vechi încât, cu toată uimirea și groaza noastră, trebuia să surădem... Un vânt trist, mai ales spre colțul străzilor, mișca, în amurgul nehotărât, rochiile, șalurile, eșarfele caraghioase întru câțva ale celor ce se plimbau, dându-le figura unor fantome. Dar, cu tot vântul și penumbra funebră, era primăvară: Teii erau în floare și, pe zidurile vechi, înflorea iasomia....

Pe lângă noi trecu o pereche tânără încă, doi amorezați, rezemați unul de brațul celuilalt și nu știu ce, deja cunoscut în figurilor, ne făcu să-i descoperim cu mai multă atenție: „Oh, zise nepoată-mea, cu glas înduioșător, și batjocuritor, fără răutate însă... bătrânii Dougas!... (Imi devenise cu desăvârșire nepoată, ființa aceasta nesigură la început, care mă întovărășea; o vedeam acum limpede, mergând lângă mine mai repede, alergând parcă....)

Bătrânii Dougas! era asemănarea pe care o căutam eu însu-mi. Și eram neliniștiți, nu din cauza lor ci din faptul că putusem cu-

noaște pe cineva din lumea aceia de stafii fugare. Asta dădea, de-odată un farmec mult mai adevărat adâncimilor vremii, svârlind peste trecerea lucrurilor șterse o melancolie nespusă....

Bătrânii Dougas, ființele la cari gândeam sub ce aspect neașteptat treceau pe lângă noi!

Două biete figuri caraghioase, cunoscute din vedere odinioară în cartier, deja subrede și schiloade de pe când eram copii, bătrânii cari fac tinerilor efectul de a fi fost totdeauna astfel. Și cu toate acestea ei erau acei ce tropoteau grăbit prin vântul serei, ca niște turturele. Ea era cu desăvârșire tânără, cu capul plecat și părul negru așezat cu îngrijire sub pălăria-i mare de modă veche.

Nu mai puțin ridiculă însă ca ceilalți, Doamne, obosită, transfigurată de singura înfățișare a tinereții, părând că se bucură fără să-și dea seama de clipele fugare ale primăverii și dragostei... Dar, văzându-i amorezați și tineri, pe ei bătrânii Dougas aceasta îmi da o putere de a înțelege mai înduioșătoare de frăgezimea celor două înfățișeri, iubire și tinerețe, singurele cari înăbușe suferința de a trăi...

Și acum mă gândesc cât va fi de ciudat și uimitor, peste un veac sau două, pentru unii din strănepoții noștri, când vor trece cu privirea peste fotografiile de străbuni sau copii morți. Oricât ar fi de expresive aceste portrete, pictate sau gravate, pe cari urmașii le vor păstra prin testament, asupra-le nu vor produce nici o impresie. Dar fotografiile, cari sunt reflectul pornit din ființă, cari închipuiesc din mișcări fugare gesturi și expresii de o clipă, cu câtă curiozitate și groază vor fi privite de generațiile ce vor urma, când și noi vom pluti spre trecutul mort...

MICUL ROGER

Ceia ce vreau să scriu e pentru acei cari, în cimitir, contemplând câte-va morminte de-abia închise, pe cari se mai zăresc încă buchete de flori albe, se simt chinuiți în adâncul sufletului amintindu-și ochisorii nevinovați, stinși acolo sub pământul groasnic.

Ah, enigma amăgitoare și sumbră a morții bieților copii. De ce cad ei, în locul nostru, cari am sfârșit speranțele și dorim moartea? Sau, de ce se nasc dacă trebuie să sboare atât de repede după ispășirea nedreptei pedepse a unei agonii?..

În fața mormintelor lor albe rațiunea și inima noastră se luptă, chinuindu-se în mijlocul întunecimilor...

Sufletul plâpând a cărui memorie vreau s'o fac cunoscută, vorbind despre el, era micul fiu al lui Sylvestru, un servitor al nostru care devenise, după zece ani, ca un membru al familiei.

Nu văzuse decât de două ori verile pământului. Păru-i de mătase galbenă, ca acea al păpușilor, se împărțea în două mici suvițe ce-i cădeau neregulat pe frunte. Figura lui era o roză de Bengal, trăsăturile-i de înger; avea o gură totdeauna deschisă, deasupra unei mici bărbii care-i da o naivitate adorabilă. De altfel, cel mai sglobiu dintre copiii de vârsta lui, fericit că există, respiră, se mișcă... Plin de viață și sănătate, grăsuliu, frumos ca iubirile păgâne.

Dar întregul lui farmec era'n privire, în ochii mari și albaștri punctați sub arcitura frunții, ochii plini de nevinovăție, încredere și-o continuă uimire în fața minunățiilor acestei lumi.

La Paris, într'o dimineată întunecoasă de Decembrie, în camera unui hotel, fără știri de patru zile, sosit dintr'o călătorie spre nord, deschid întâmplător una din scrisorile pe cari le luasem dela Poste-restante.

Citesc: Aseară, la orele opt, micul nostru Roger a murit în suferinți groasnice. Il plângem toți, iar Sylvestru împrăștie o milă adâncă.

Mai întâi făcui o mișcare, apoi începui să fug prin odae parcă sub imboldul unei dureri fizice.

În urmă reluai scrisoarea ca să mă încredințez: era anghina care-l nimicise'n câ-

teva ore în mijlocul neliniștei celor cari îl plângeau.

Mă învârteam grăbit, contemplând fără să știu de ce, obiectele odăii, pustiul ce domnea'n ea, răsturnând cu piciorul tot ce mă'npiedica să trec. De-abia avusei timp să-mi dau seama despre cele ce citisem; un nor îmi acoperi privirea, nu mai vedeam nimic și începui să plâng...

Nici odată nu-mi venise ideea că micul Roger putea să moară... Și nici nu credeam că ființa aceasta poate ocupa atâta loc în sufletul meu, că o iubesc atâta... Și toate acestea pentru că o ființă atât de mică, străină pentru mine, mă atingea de aproape: și amintirile veneau dela sufletul neviovat, pătrunzând în adâncul sufletului meu obosit și posemorît...

Cu aceeași poștă primii o telegramă sosită de două zile: „Sunt prăpădit. Micul nostru Roger mort, Sylvestru“.

Privii data. Toate erau cu două zile'n urmă. Prin urmare trupul micuțului fusese înmormântat în ziua aceia chiar și era prea târziu, nici n'aveam posibilitatea sau mijlocul să revăd figura scumpă a lui Roger, palidă și rece chiar.

* * *

Roger Courec, era numele ce-și da când era întrebat: „Cum te cheamă?“ (Couec, o abreviație de la numele tatălui său). Când pronunța acest cuvânt, era atât de comică și drăgălaș încât era silit să-l pronunțe din nou...

Amintindu-mi azi de acest cuvânt copilăresc, mă simt îndurerat peste fire....

* * *

La Paris, unde a trebuit să mă opresc, aveam atâtea lucruri de făcut, atâtea întâlniri! Prietenii nădăjduiau să mă aibe la masă, oameni mă așteptau să încheem afaceri importante... Nimic din toate astea numai exista pentru mine; fără măcar să mă neliniștesc de a-i înștiința, voiam să plec cât mai repede, să mă văd în casa mea, de unde totuși va lipsi pentru totdeauna floarea nevinovată, Roger Couec.

N'aveam însă tren cu care să pot pleca de cât seara și, în timpul unei zile lungi, plictisitoare, trebuia să stau închis în casă sau să colind pe străzile orașului; în mijlocul înconjururilor indifferente și ostile, să fii singur și trist, revoltat și fără nădejde contra cruzimej stupide a morții care'nchide ochi atât de mici, care seceră îngeri spre ai culca în cavoul ei.

* * *

„Sunt prăpădit. Micul Roger, mort“. În vreme ce orele-și continuau drumul liniștit, îmi aminteam de existența celor două veri și fiecare clipă nouă, după amorteala din-tâi, chinuia mai adânc în mine noțiunea pierderii care mă impresionase atâta..

Ah, glasul lui în curtea casei noastre, când treceam pe lângă odaia părinților săi și voia să mă urmeze, strigându-mă: Domnule, domnule!.. (Pentru el „Domnule“ era numele meu).

Și-apoi mersul lui grăbit în urmă-mi ca să mă poată ajunge... Toate astea înghețate..

În amintire îmi reapare c'o rochiță de flanelă roșie care a fost costumul lui către sfârșitul acestui anotimp și cu o cravată „la Valliere“, albă, brodată la capete cu flori în stil chinezesc, pe care o purta neregulat, cu florile pe dos, ascunse sub șuvițele părului blond. Doamne... uite, amintirea asta îmi sfâșie inima, făcându-mă să plâng, când mă gândesc la cravata întoarsă pe dos, ascunsă printre cutele rochiței roșii.

* * *

Micul Roger era foarte vioi și cu toate astea el nu supăra pe nimeni, nu era răutăcios ca alți copii; când vorba nu-i era ascultată sau când era împiedicat de a se bălăci în apa unei bălți, — țipa și plângea amar-

nic, dar asta era disperare copilărească și'n ochii lui puteai citi :

„Se poate să fii așa nedrept cu mine, se poate să-mi faci supărări d'astea ?

Și-atunci era atât de drăgălaș încât trebuia să i se cedeze ; azi cine n'ar da ani din viață pentru a nu-i cauza astfel de tristeți fără însemnătate ?

Câte-odată când voia să facă ceva important și era oprit, te privea c'o seriozitate atât de nostimă, luându-te de braț, fără să-ți spue ceva, încruntând sprâncenele !... Apoi își continua drumul... Aceasta e o particularitate a pisicilor când sunt strigate și vin grăbite spre a-ți răspunde la chemare.

* * *

Micul Roger avea niște ochi de înger, cari surâdeau c'o veselie plină de încredere, dar care, în clipe dese, priveau foarte adânc.

Cu toate că'n el totul respira viață, fericierea de a crește și a râde, când se gândea, ochii lui păreau că întrebă, imploră, se neliniștesc de întunecarea zilei de mâine.

Astea sunt frumusețile pe cari moartea le-a secerat, aruncându-le în gaura cimitirului....

* * *

A doua zi, 6 Decembrie, după o noapte de călătorie, ajung acasă, în zorii unei zile triste de iarnă. În odaia mea, găsesc pe bietul Silvestru aprinzându-mi focul. Cu suspine care-l înneacă numai decât, îmi spuse c'un ton simplu, copilăresc: „am pierdut pe micul meu Roger“. În camera aceea friguroasă, luminată de primele raze ale zilei și de lampa pe care uitaseră s'o stingă, Silvestru îmi aminti de sfârșitul copilășului pe care-l plângeam ca și el...

Cât de neașteptat și cât de grav fusese atacul morții. Fusese înăbușit, trăind încă, frângându-și mânuțele 'n suferință. Până'n ultimul moment, adaugă Silvestru, mi-a întins brațele, agățându-se de mine; dorea să-l scap, nu voia să moară.

Ascultând povestea-i sfâșietoare, îmi aminteam de o scenă din vara trecută: într'o seară fusei înștiințat că micul Roger se astupase 'n gât și alergai la părinții lui.

Aci, îl găsesc așezat pe genunchii mame-si, roșu la față, tremurând, cu lacrimi în ochi; mă strângea de un deget al mâinii, privindu-mă cu ochii încruntați și rugători, parcă ar fi vrut să-mi zică: „Crezi ceeace mi s'a întâmplat? ce frică am simțit astupându-mă în gât?... O, dacă ai ști!...

Nu era ceva grozav; foarte simplu: se astupase'n gât cum se întâmplă dese-ori copiilor. Dar, în privirea lui citeam neliniș-

tea supremă, spaima de a se simți mic, plăpând în fața necunoscutului, amenințărilor smulșe,, Amintindu-mi aceasta mă gândeam la aceleași rugăminti, când întindea brațele spre tatăl său, nevoind să moară...

Naiva lui încredere în sprijinul nostru, care i se citea'n privire, l'a înșelat, căci noi l'am lăsat să fie răpit de moarte.

Expresia lui schimbătoare, revenea atât de des în memoria mea, încât sufeream cum glasul omenesc nu poate spune. Și cred că umilinta stărei lui adăcgă ceva necunoscut durerii ce simțeam pierzându-l; l'ași fi plâns mai puțin dacă ar fi fost un prinișor.

* * *

„Oh, dar n'a fost uitat, continuă Sylvestru. Toată lumea din cartier a venit. Micul Roger a primit atâtea buchete și atâtea coroane!“

De altfel, casa era într'un doliu profund după el, casa unde n'avea să i se mai audă râsul, nici pașii iuți, nici glasul îngeresc...

* * *

Dejunul fu trist în dimineața aceea, iar Sylvestru, care-și reluase ocupațiile pentru prima dată din ziua groaznică a morții co-

pilului, ne servea trist, cu lacrimi în ochi.

În vara aceea Roger venea dese ori la masa noastră. I se auzeau întâi pașii grăbiți în curte, printre straturile de flori, neliniștit de a ajunge în casă; apoi apărea'n ușa, surâzător și roșu la față, cu priviri cari cerșeau dreptul de a intra, ezitând parcă, ca și cum în căpșorul lui se formase ideea că nu-i permis să faci orice.

I se spunea: „Intră, intră Roger Couec“.

Și intra făcând ca soldații: — Uun, doi; uun, doi...

În timpul mesei se băga între genunchii tatălui său, împiedicându-l de la treabă iar către sfârșit, lângă fiul meu Samuel — mai mare ca el cu trei ani și care-l iubea ca pe o păpușe — devenea atât de îndrăzneț că întindea ciocul să primească o cireașă sau o fragă.

* * *

După masă sub cerul plumburiu, într'o curte a servitorilor situată în dosul casei noastre.

În locul acesta umbros, coborând câteva trepte, mă duceam dese-ori sub pretext că vizitez sera de flori, ca să strâng în brațe pe Roger Couec, care veșnic da târcoale prin prejur în rochița-i roșie și cu cravata de mătase chinezească.

Cum mă zărea se grăbea să mă ajungă, mă lua de mână ca să-l plimb cu mine și chiar în zile când nu prea aveam chef de tovărășia lui, 'mi-era imposibil să-l las în urmă când îl auzeam strigându-mă, dorind să stea lângă mine; urca de-a bușelea treptele scării puțin cam înalte pentru el, foarte preocupat să mă ajungă... Biata ființă de abia născută! Ca pentru flori și pasări primăvara, curtea aceia plină de burueni verzi era pentru el lumea. Ce mister că ideile lui asupra vieții și cugetările lui — sunt azi stinse într'un abis întunecat!...

Prima seară de la reîntoarcere.

În odaia mea, pe masa de scris, într'o ramă roșie, bronzată, roșie ca rochița lui, așezam portretul micului Roger. El chiar îmi dase fotografia; într'o zi i se pusese în mână, zicându-i-se: „Du asta Domnului“.

Intră la mine cu un aer timid dar fin, să-mi prezinte cartonul pe care-l ținea cu amândouă mâinile c'o stângăcie plăcută, știind bine că ceea ce-mi da era propria lui imagină...

Sylvestru deschise ușa: mi-a aduse spălată și călcată cravata „la valliere“ pe care-i spusese să mi-o dea.

— Am cumpărat-o din China, zise, pe vremea când eram marinar.

Pusei cravata înodată c'o ramură de flori albe pe rama portretului.

Portretul, pentru un timp, va reaminti figura îngerului efemer care a sburat atât de repede 'n întuneric. Portretul va face să trăiască încă câțiva ani inexprimabilul ce se citea 'n privirea copilului.

* * *

După o zi.

În dimineața cenușie, traversând fundul curții, văzui biata rochiță de flanelă roșie spălată și întinsă pe o sfoară să se usuce, cu mânecile 'n jos, mișcându-se. Rochița aceia devenise un lucru căruia i se da importanța, care era păzit, — până 'n ziua când, în sborul anilor, nimeni n'avea să-și mai aducă aminte ce copil o purtase...

Intrai la Sylvestru și observai bine rânduite pe o poliță, modestele jucării pe cari i le știam: calul de lemn, chivăra pe care o iubea atâta și pușca cu care se făcea soldat...

Mai avea, îmi reamintesc, un album de păsări colorate pe care-l cerceta foarte des; răsfoind paginile le arăta una după alta cu degetul, pronunțând numele fiecăreia, totdeauna cu expresia lui comică.

Struțul — cine știe de ce ? — îl impresiona mai mult. Tropăia de bucurie și lua un aer de triumf când striga „Truțul“ de cum îl zărea.

Ori ce lucru de nimic, fără importanță, care ne-aminteste despre el, e azi prilej de suferință.

* * *

Spre amiaza acelei zile un soare cald răspândi ceața dimineții împurpurând cerul de azur. Cu Sylvestru, în doliu, mergeam spre cimitir, prin alei aveam impresia că suntem în April.

Iată locul unde doarme micul nostru Roger; mormântul nu era făcut dar aveam destul de tristă 'n memorie impresia dispariției copilului.

Pământul, proaspăt răscolit, pământul îngrozitor dispărea sub covorul de flori: toate buchetele cari fuseseră așezate pe cosciug și cari nu se vestejiseră încă.

Aci era ascunsă pentru totdeauna figura micului Roger; aci se stînsese surâsul lui nevinovat.

Încă o zi, apoi prima Duminecă de la moartea lui. Una din acele Dumineci frumoase de iarnă, luminată de un soare înșelător, închipuind o zi de April, dar care

se stinge atât de repede'n umezeala serei, și care sunt poate cele mai melancolice dintre toate zilele.

În astfel de după amiezi i se punea lui Roger Conec rochița cea mai frumoasă, blana albă și pălăriuța nouă, când părinții lui aveau bucuria și orgoliul de a-l scoate la plimbare, unde era cel mai frumos și cel mai plăcut dintre toți copiii gătiți ai orașului.

Azi Silvestru și nevasta lui, singuri, merg alături spre cimitir. Aci, sub razele palide și'nșelătoare ale soarelui, se ocupă cu așezarea buchetelor albe, fragode încă, de-asaupra micii gropi.

Și iată, ziua coboară spre asfințit c'un tremur desolat; clipa de singurătate se apropie; acum aduceau acasă copilul, cu obrații 'mbujorați de vântul de-afară...

În seara asta părinții se'ntorc singuri: e prina Duminecă petrecută, fără micul lor Roger; l-au lăsat sub pământ palid și rece... În odaia lor, când se vor duce și vor sta lângă focul aprins, nu vor mai auzi glasul viu și râsul delicat. Rochița și pălăriuța de sărbătoare vor sta 'nchise 'n dulap și vremea le va demoda, le va șterge culoarea...

Și încet, încet se vor obișnui să nu mai vadă pe micul lor Roger. Eu chiar mă voi desobișnui să-i ascult pașii prin curte sau să-l văd în ușe, ne'ndrăznind să intre...

Ziua asta'n care a căzut din leagăn, după atâta suferință și după atâta implorare de ajutor întinzându-și brațele, oh! ziua asta l-a ascuns pentru veci sub pământ... Sfârâmat, pierdut acest amestec de atome care dase'ntr'o clipă surâsul și expresia privirilor lui.

În adâncul memoriei noastre, imagina lui se va șterge'n curând; chiar în colțurile neobservate ale lumii unde s'a strecurat viața lui de doi ani, nimeni nu va ști c'a trecut o clipă pe acolo; lucrurile, existența, aci ca și aiurea, își vor continua drumul. Și'n cursul nenumăratelor destine, în drumul infinit al vârstelor, dispariția lui va fi tot atât de neînsemnată ca moartea unei rândunele sau veștejirea unui trandafir alb...

O, dar cum rămâne cu revolta mea dureroasă, cu mila mea, în amintirea rugămintilor zadărnice, ale privirilor îngrozite de moarte?... Cum rămâne cu părerile de rău simțite pentru pierderea lui, mai mult încă, cu spaima aproape copilărească pe care micul mort n'c va ști nici odată!...

MĂHNIREA UNUI OCNAȘ BĂTRÂN

È o istorie foarte scurtă pe care Yves mi-a povestit-o într'o seară când se depărta de țarm ca să ducă cu canoniera sa un transport de condamnați la marele transport gata de plecare spre Noua Caledonie.

Printre ocnași se găsea unul foarte bătrân de șaptezeci de ani cel puțin, care ducea cu el, foarte 'ngrijorat, o biată vrabie într'o colivie.

Yves ca să-și piardă vremea intrase în vorbă cu bătrânul — simpatie la figură — dar care era împerechiat prin lanț c'un tânăr mârșav, batjocoritor, ce purta ochelari de miop pe nasu-i mic și galben.

Bătrânul hoț de drumul mare prins în a 15 sau a 16 recidivă pentru vagabondaj și hoție, zicea :

— Cum să nu furi când te-ai obișnuit, când n'ai nici o meserie și când oamenii pe mulți din noi nu ne primesc nicăeri ? Tra-

bue neapărat să mănânci, nu-i așa ? Ultima oară am fost condamnat pentru un sac de cartofi pe care l-am furat dintr'un câmp e'un biciu de căruțaș și-un dovleac. Nu s'ar fi putut, văntreb, să mă lase să mor în Franța, în loc de-a mă trimite acolo așa bătrân cum sânt ?

Și foarte satisfăcut, văzând că cineva consimte să-l asculte cu părere de rău, arăta 'n urmă lui Yves tot ce avea el mai scump în lume : micuța colivie și vrabia.

Vrabia domesticită, cunoscându-i vocea, și care — aproape timp de un an trăise co-coțată pe umăru-i în închisoare... — Ah ! nu fără caznă obținuse învoiala de-a o duce cu el în Caledonia ! Și-apoi, a trebuit să-i facă o colivie potrivită pentru drum ; găsisse lemn, un capăt de sârmă veche, puțină vopsea verde cu care-o mânjise și ce frumoasă era !...

Aci îmi aduc aminte, vorbă cu vorbă, spusese lui Yves :

— Sărmană vrabie ! Avea de mâncare 'n colivia ei o bucățică din pâinea neagră ce se dă în închisoare. Și totuși, avea aerul de-a părea destul de mulțumită căci sărea ca ori și care altă pasăre“...

Câteva ore mai târziu, în acostarea transportului, când ocașii mergeau spre îmbarcare pentru drumul cel lung, Yves, care-l

uitase aproape pe bătrân, trecu din întâmplare pe lângă el.

— Poftiți, luați d-voastră asta, îi zise cu vocea foarte schimbată, întinzându-i colivia. V'o dăruiesc: poate să vă ajute la ceva, să vă facă plăcere...

— Din contră, mulțumi Yves. Trebuie s'o duci cu d-ta. Acolo-ți va fi tovarășa d-tale neînsemnată...

— Oh, reluă bătrânul, ea nu mai e'năuntru... Nu știți nimic? nu mai e aci...

Și două lacrimi de durere nemărginită îi curgeau de-alungul obrazilor.

Intr'o înghesuială a călătoriei ușa se deschisese, vrabia 'ngrozită sburase și numai decât căzuse'n mare din cauza aripelor tăiate. Oh, clipa cumplitei dureri! S'o vadă sbătându-se, murind, târâtă'n valul repede și să nu poată nimic pentru ea!

Intâi, printr'o mișcare foarte naturală, el voise să strige, să ceară ajutor, să se adreseze lui Yves chiar, să-l roage...

Avânt oprit numai decât prin gândire, prin conștiința grabnică a degradării sale: cine ar fi avut milă de vrabia lui, cine ar fi vrut măcar să asculte rugămintea unui bătrân nenorocit ca el? I-ar fi putut trece lui prin gând că s'ar putea opri corabia pentru a scoate din apă o vrabie care se îneacă, o biată pasăre a unui ocnaș, ce vis nebun!

Atunci a stat liniștit la locu-i, privind cum se depărta de spuma mării corpul mic, cenușiu, sbătându-se; acum se simțea peste măsură de sigur, pentru totdeauna și pârae de lacrimi de disperare singuratică și supremă îi turburau vederea, — în vreme ce tânărul cu ochelari, tovarășul său de lanț, râdea văzând un bătrân plângând.

Acum când pasărea nu mai era, el nu mai voia să păstreze colivia, făcută cu atâta grijă pentru mica moartă; o întindea mereu bunului marinar care consimțise să-i asculte povestea, dorind să-i lase darul acela înainte de a pleca pentru lungul și ultimul său drum.

Și Yves, cu tristețe primise darul, căsuța goală, ca să nu facă supărare bătrânului părăsit ce părea că disprețuește lucrul care-l costase atâta muncă.

Cred că n'am știut să redau nimic din tot ceia ce am găsit sfâșietor în această întâmplare ce mi-a fost povestită.

Era noapte, târziu, și mă grăbeam să mă culc. Eu care privisem în viață, fără sbuciumări groasnice, dureri, drame, omoruri, observai cu mirare că durerea aceasta bătrânească îmi rupea inima, ba chiar mergea până-acolo'ncât să-mi turbure somnul.

— Dacă ar fi cu puțință, zic eu, să i se trimită alta...

— Da, răspunse Yves, și eu m'am gândit

mult la asta. Să cumperi o pasăre frumoasă de la un prinzător și să i-o duci mâine dimineată cu biata-i colivie, dacă mai e vreme, înainte de plecare.

Nu e greu. Nu rămâne decât ca d-ta, care ai dreptul, să treci mâine pe țarm, să urci pe bordul transportului și să cauți pe bătrân, al cărui nume nu-l știu... Dar cine-va ar găsi așa ceva caraghios...

— Intr'adevăr că da. Oh, cât despre aceia de-a te găsi caraghios, n'ai idee...

Și-o clipă, în mine însumi, râdeam la gândul ăsta, vesel de bucuria lăuntrică, de-abia zărită la suprafață...

Totuși, n'am urmat proiectul : a doua zi, la deșteptare, prima impresie sburată mi-a părut banală, copilărească. Măhnirea, negreșit, nu era una dintre acele pe care un nimic o șterge. Biet ocnaș bătrân, singur pe lume ; cea mai frumoasă pasăre a paradisului n'ar putea'nlocui pentru el vrabia neînsemnată, cenușie, cu aripele tăiate, crescută cu pâine de'nchisoare, care știuse să redeștepte iubirea nesfârșit de dulce în adâncul unei inimi nesimțitoare, pe jumătate moartă.

O NOAPTE DE CRĂCIUN IN SPANIA

E în noaptea de Crăciun; dar anul acesta în punctul extrem al Franței meridionale e o noapte atât de dulce, în cât îmi vine a crede că e primăvară, în armonia unei nopți de Mai. Un colț de lună s'ascunde 'n grămada obscură a munților, trece apoi prin aer printre toate felurile de nourași asemănători unor fășii subțiri de odată albă.

De pe țărmul francez unde locuiesc, aud sunând 11 ore în clopotul de Fontarabie, dincolo pe țărmul spaniol.

Iată și barca pe care am arvunit-o ca'n noaptea aceasta să mă treacă'n partea cealaltă la Bidasoa; la lumina felinarului ce împrăștie raze scânteetoare o văd luncând spre poalele grădinii mele așezată'n formă de terasă deasupra apei adânci.

Aşa dar, la drum spre Spania. Râul e larg, liniştit şi sclipitor sub razele lunii.

Intr'adevăr, noaptea aceasta e fermecătoare ca o noapte de Mai. Sunt ani de când totdeauna, în noaptea de Crăciun, trec râul acesta, la aceeaşi oră, pe vremea căldicică sau îngheţată, singur sau între prieteni dintre cari nu ştiu câţi mai trăesc.

Totdeauna s'a făcut slujba'n miezul noptei la mânăstirea călugărilor capuţini, situată pe marginea singuratecă de la Biddassoa, pe drumul care merge de la Fontarabie la Irnu.

Simţi pe suflet o melancolie grea când posibilitatea te îndeamnă să vezi aceleaşi lucruri, în aceeaşi zi şi în aceeaşi vreme.

După un sfert de oră barca noastră alunecă pe cele din urmă unde ale râului şi ajungem pe ţarmul învăluit în umbră al Spaniei.

Aci, recunoscut de corăbierii cari stau totdeauna de veghe în noaptea Crăciunului, mă îndrept spre capela călugărilor, pe drumul care urcă malul râului, spre poalele munţilor.

Sclipirea de argint a lunii mă părăseşte şi rămâi în paza stelelor, într'o penumbră confuză.

Drumul mai trece câteva case țărănești, strâmbe, vechi, albe 'n umbra nopții prin țăria varului cu care's vopsite zidurile și pontoanele câtorva copaci cu ramuri groase, desfrunzite.

Mai sunt întinderi de pământ sterpe și întunecate ca stâncile roase de ploi. Toate acestea dorm într'o pace adâncă, într'o tăcere nemărginită.

Douăzeci de minute de drum, sau poate chiar, o jumătate de oră, merg fără grabă în liniștea nopții care împrumută nu știu ce particularitate din misterele Crăciunului.

Măntălnesc c'o ceată de cântăreți cari vestesc nașterea lui Crist, copii din Fontarabie se plimbă cu lanterne-aprinse, cântând melodii vechi în care figurează magii din Betleem ; se acompaniază c'o chitară subțire și-o tobă lungă. Invăluți într'o umbră cenușie îmi dau trecând „bună seara“. Glasurile lor se pierd în depărtare în sunetul cântecelor vechi și săltărețe.

*
* * *

Iată'n sfârșit și zidurile groase ale mănăstirii ce apar într'un aspect himeric sub sclipirea stelelor ; urc scara ce dă'n încăperea liniștită ; în aerul proaspăt de-afară se strecoară până la mine un miros de tămâe.

Poarta capelei e'nvăluită'n raze galbene de lumină, într'o albăstrime ștearsă.

În seara asta pare că ori cine poate intra după voe.

Odinioară, în nopțile Crăciunului poarta era 'ncuiată; trebuia să treci prin altă ca să te poți găsi apoi în adevărata stare a credincioșilor și chiar atunci lumea pătrundea'n grupuri de mai mulți.

Azi toate s'au schimbat; locurile sfinte nu mai sunt păzite și se deschid oricărui venit.

Biserica e plină de lume.

Intrând întâmpin o curiozitate neașteptată de a mă găsi acolo vârat ca'ntr'un nor în grosimea fumului de tămâe răspândit peste călugării ce stau nemیșcați în fața altarului și peste femeile'mbrăcate'n negru, risipite în mijlocul mănăstirii.

În murmurul rugăciunii ce se cântă cu vocea pe jumătate ca de un cor îndepărtat, un farmec ciudat și trist se desfășoară din grămada femeilor ale căror capete învăluite în crep negru se pleacă spre pământ.

Toate poartă mantii negre; e o trebuință neînlăturabilă, mai ales în timpul unei ceremonii religioase, ca să se poată și mai mult arăta statornicia omenească.

Moartea pare-a stăpâni'n voe atmosfera locului acestuia. Fiecare piatră a bisericii e o piatră funerară; apoi se știe că pământurile dimprejur sunt pline de oseminte.

Din grămada de țărani și cerșetori, cea mai mare parte bătrâni, se exală un miros de cadavru pe care fumul de tămâie nu-l poate ascunde.

Ici și colo se aude o tuse adâncă, al cărei șgomot face să răsunе bolțile mănăstirii.

În noaptea asta sfântă numai gândul morții a adunat aci atâta lume spre-a o constrânge 'n comun la o rugăciune.

Glasul clopotelor se ridică din toate părțile și umple tăcerea. O fecioară albă s'a ridicat în capela sumbră, luminată de flacăra lumânărilor.

E-atât de surăzătoare în mijlocul ghirlandelor de roze albe! În jurul ei parcă ar pluti tot felul de vedenii înșelătoare, neasemănat de fermecătoare, printre nourașii de tămâie.

Din ce în ce mai gros fumul s'avântă spre ușă. Statuile sfinților se confundă cu călugării nemișcați ale căror bărbi sunt tot atât de vechi ca și ale chipurilor de piatră sau de lemn. Rugăciunile murmurate încet nu sunt de cât un fel de descântec preliminar și o introducere a altor slujbe religioase pe cari mulțimea le așteaptă.

De-asupra credincioșilor ce stau în genunchi sau în picioare se ridică o strană largă și misterioasă, acoperită cu zăbrele ca un harem.

S'aude—acolo, din când în când, un su-

net de tobă și zornăit de talere ca și cum o muzică uimitoare ar trebui să cânte.

Vine 'n sfârșit clipa când începe liturghia. Alte lumânări se aprind. Zece călugări investmântați în alb, intră cu smerenie în strana corului. În urma lor vin diaconii ce poartă felinare susținute de sfori lungi — toate acestea 'n stil vechiu, aproape barbar.

Tot de odată în strana ascunsă începe o muzică stridentă și ciudată.

Această ceremonie vestește că Crist s'a născut, că triumfătorul vieții și al morții stăpânește lumea și venirea lui se salută c'o nesfârșită bucurie.

Doi sau trei oboeri cu cimpoae beduine conduc corul de bărbați, afară de cele treizeci de tobe și câteva castagnete.

Toate acestea, prin dizonanța lor nepotrivită într'o biserică, se nasc spre a produce mai viu o tresărire religioasă.

Sunt în Guipuzcoa și 'n provinciile Seguidillene obiceiuri vechi de Crăciun, când călugării 'ntovărășesc muzica cu săltarea pașilor în cadență; glasurile lor urcă și coboară într'o armonie barbară, iar umbrele li se disting tremurătoare de-alungul pereților negri.

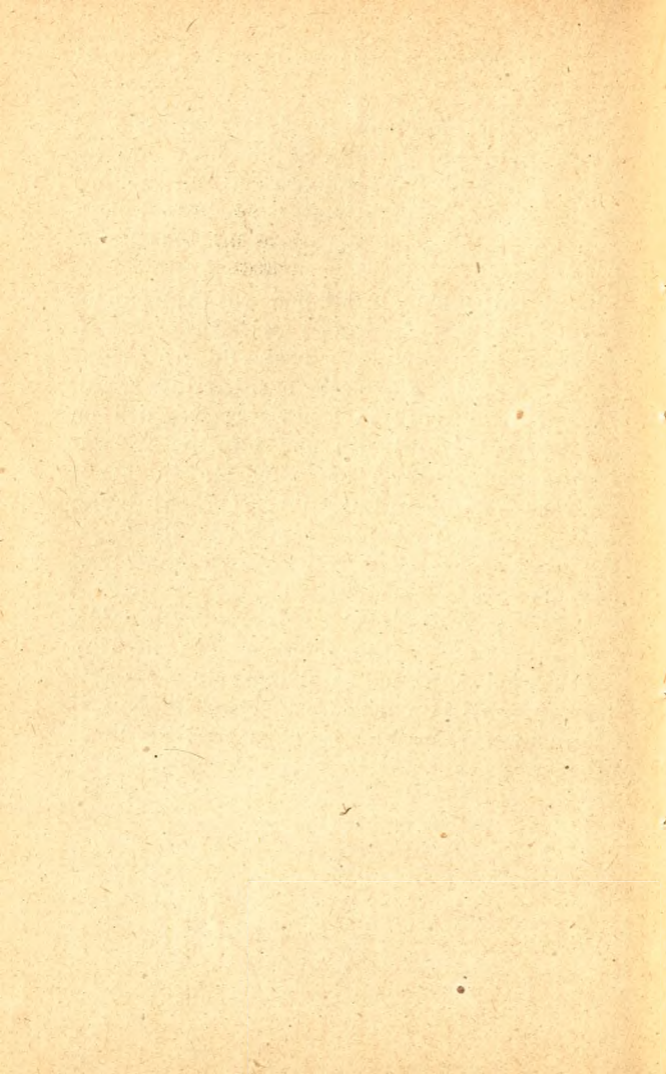
Liturghia lungă și complicată continuă 'n sgomotul asurzitor de cimpoae și glasuri omenesti ce cântă pe nas.

De-asupra capetelor învăluite 'n crep și șaluri, prin aerul îmbâcsit de fum de tămâe, cântările de odinioară se succed c'o exaltare crescândă, ritmate de micile bubuituri ale tobelor și de zgomotul castagnetelor.

Când totul s'a sfârșit mai rămâne un obiceiu păstrat de tănami și cântăreți: o păpușă mică purtată 'n brațe de un călugăr, e pusă la dispoziția sărutărilor lumii. Păpușa 'nfășurată în scutece, reprezintă pe mântuitorul lumii, din nou născut.

După-aceia lumea se 'mprăștie 'n noaptea rece și obscură de-afară. Că tot-dauna mă 'ndrept spre banca ce mă va duce pe tărmlul francez. Sânt trist: a mai trecut un Crăciun; un an e pierdut în prăpastie, fără s'aducă vre-o deslegare sau vre-o nădejde.

Și 'n vreme ce mă reîntorc singur am credința că sânt cu totul departe de-acești bătrâni umiliți cari, după cum făceau și strămoșii lor, trebuie să sărute ridicula și naiva păpușe învelită în scutece.

UN DOBITOC RÂIOS

O pisică bătrână, râioasă, gonită fără îndoială din casa stăpânilor săi, se așezase în stradă, pe trotuarul de lângă casa noastră pe care cele câte-va raze ale soarelui de Noembrie îl mai încălzeau încă. E un obicei al multora fără milă de a trimite să moară cât mai departe dobitoacele pe cari nu voesc nici să le îngrijească, nici să le vadă suferind.

Toată ziua sta ghemuită în deschizătura vreunei ferestre, atât de nemorocită și tristă ! Desgustătoare pentru trecători, amenințată de copii și câini, veșnic în pericol, din clipă în clipă mai bolnavă. trăind din nu știu ce frimițuri găsite prin șanț, se târa aci singură cum putea, silind moartea să întârzie. Capul îi era pe de-a'ntregul mâncat de râe, acoperit de răni și fără păr aproape ; dar ochii, cari rămăseseră tot frumoși, păreau că se gândesc adânc. Fără îndoială,

ea trebuia să simtă, în amărăciunea-i îngrozitoare, suferința, cea din urmă, neputând să-și mai facă toaleta, nici să-și mai lingă blana, nici să se pieptene, cum fac pisicile cu atâta îngrijire.

Să-și facă toaleta !.. Cred că, pentru dobitoace ca și pentru oameni, aceasta e una dintre cele mai obișnuite distracții ale vieții. Cei mai săraci, cei mai bolnavi, cei mai neputincioși cari, în anumite clipe se gătesc încercând să-și schimbe puțin figura, n'au pierdut încă totul în existență. Dar să nu te ocupi de tine, fiindcă nu mai poți nimic face înaintea putreziciunii din urmă, aceasta mi-a părut totdeauna ultima treaptă a mizeriei supreme.

Oh, bătrânii cerșetori cari au, înaintea morții chiar, pământ și gunoi pe față, ființele roase de o lepră vădită care nu poate fi spălată, dobitoacele răioase de cari nimeni nu are milă !..

Atât mă înduioșam privind, pisica aceia părăsită, încât după ce-i trimesesem să mănânce în stradă, am sfârșit într'o zi prin a mă apropia să-i vorbesc. (Dobitoacele înțeleg repede cuvintele bune în cari găsesc consolare). Obișnuită să fie gonită, ea se'ngrozi văzând că mă apropii; privirea d'intâi fu amenințătoare, plină de dojană și rugăciune : „Vrei oare să mă gonești și tu din acest

ultim colț luminat de soare ?“ Apoi, înțelegând repede că venisem s'o mângâi, încrămenită de atâta fericire, îmi adresă încet bietu-i răspuns de pisică : „Mrr !.. Mrr !.. ridicându-se politicoasă și încercând să miște coada, cu toată râia, în nădejdea că poate voi ajunge la o mângâere.

Nu, mila mea, care singur mă mai interesam de ea în lume, n'avea să meargă până acolo. Bucuria de a fi mângâiată poate nici odată n'o simțise ca acum. Dar, ca o compensație, mă gândii s'o ucid cât mai repede, cu mâna mea, într'un mod plăcut aproape.

După un ceas, aceasta se petrecea în grajdul lui Sylvestre, servitorul meu, care mai întâi fusese să cumpere cloroform, o atrăsese încet, o hotărâse să se culce pe fânul cald dintr'un coș de nuele care avea să-i fie camera mortuară. Preparativele noastre n'o nelinișteau ; răsucisem o carte de vizită în formă de con, cum am văzut că fac chirurgii în ambulante ; ea ne privea încrezătoare și fericită, gândind că și-a găsit în sfârșit un culcuș și oameni buni, nci stăpâni cari o adunau de pe drum.

Mă aplecasem s'o mângâi, cu toată groaza boalei, luând din mâna lui Sylvestre cornetul de carton îmbibat cu substanța ucigătoare. Mângâind'o, încercam s'o fac să rămâe acolo, liniștită, să-și vâre încet-încet nasul în

cartonul adormitor; ea, puțin surprinsă întâi, smorecând c'o teamă vagă mireasma ne-cunoscută, sfârși prin a se lăsa cu o hotărâre care mă opri să-mi duc mai departe opera. Adormirea unui dobitoc gânditor, ca și a unui om, sunt asemeni; visând e tot-dauna acelaș mister. Moartea de altfel poartă în sine atâta măreție încât e în stare să ridice o clipă, într'un mod neașteptat, cele mai mică scene, decum umbra ei începe să apară; în clipa aceea îmi păru că sunt un vrăjitor negru care-și pretinde dreptul de a da celor ce sufăr aceea ce crede el că în-seamnă liniștea supremă; — dreptul de a deschide, celor cari n'au cerut încă, porțile nopții fără sfârșit...

O clipă ridică, să mă privească fix, bietu-i cap aproape mort; privirile ni se încrucișară: ale ei întrebătoare, expresive, pline de o nemișcare supremă, zicând parcă: „Ce faci? Tu, căruia m'am incredințat și pe care-l cunoșteam atât de puțin, ce faci?“ Și totuși, nu mă hotărâsem... Dar gâtul i se plecă; capul desgustător căzu în mâna pe care n'o retrăsesem încă; o toropeală o străbătea, cre-deam că nu mă mai vede...

Cu toate acestea, pentru ultima oară, spun oamenii din popor, pisicile sunt tari ca piatra. Frintr'o ultimă sfortare a vieții, ea mă fixă din nou prin pânza semnului ucigător; părea că înțelesese totul: „Așa dar, ai făcut

asta pentru a mă ucide ?.. Vezi că nu mă opun... E prea târziu... Adorm..."

Intr'adevăr mi-era frică de-o rătăcire ; în lumea aceasta, în care nu știm nimic din nimic, nu ni este îngăduit să avem milă într'un mod atât de cuminte. Iată că privirea ei, cu desăvârșire tristă, adâncindu-se din ce în ce în moarte, urma să mă alunge ca o muștrare : „De ce te-ai amestecat în soarta mea ? Fără tine mai puteam trăi cât-va. Îmi rămăsese destulă putere să sar pe pragul ferestrei tale unde câinii nu mă puteau ajunge, unde nu era frig ; dimineța, mai ales, petreceam aci câte-va ceasuri liniștite, privind în juru-mi mișcarea vieții, interesându-mă de unde vin și încotro se duc cele lalte pisici, având conștiință încă de câte ceva, în vreme ce azi văd cum mă prăpădesc pentru totdeauna fără să știu dacă mă va mai scăpa cine-va ; de-acum *n'am să mai fiu.*

Și-atunci îmi reamintii că cele mai plăpânde ființi ar vrea să-și prelungească prin toate mijloacele suferința, până la punctul cel mai mizerabil, cine știe de ce, numai să nu intre în grozavul *a fi nimic*, sau *a nu mai fi...*

Spre seară când venii s'o văd o regăsii
țeapănă și rece în ținuta somnoroasă în ca-
re o lăsasem.

Atunci poruncii lui Sylvestre să închidă
coșulețul mortuar și să-l ducă departe de
oraș ca să-l arunce pe câmp.

PAGINĂ UITATĂ A
D-NEI CHRISANTEMA

Nagasaki, 16 Sept. 1885

De cum m'am trezit am luat hotărârea să merg cu Yves la templul din Taki-no, un loc de pelerinaj, la o depărtare de șase leghe de-aci, prin pădure.

La ora 10 dimineța, pe-o căldură înăbușitoare, pornirăm la drum în cărucioare trase de oameni, luând cu noi pentru schimb o trupă de alergători aleși, câte trei pentru fiecare din noi și evantaliuri.

Iată-ne 'n curând afară din oraș, urcând c'o iuțeală neconținută pe coasta verde a muntelui. Mai întâi trecurăm un râu larg și adânc, în albia căruia răsăreau de pretutindeni blocuri de granit ce păreau monumente; unele naturale, altele ridicate de mâna omului, croite într'o formă nehotă-

rătă de zei; prin mijlocul frunzişului şi apei tâşnitoare, se iveau d'n când în când stânci simple şi, cele mai de multe ori, fafome cenuşii cu braţele neisprăvite şi figura schiţată. Japonezii nu pot lăsa firea aşa cum e croită; până în adâncurile-i nepătrunse ei trebuie să-i întipărească o oarecare afecţiune fermecătoare, sau, cele mai de multe ori, o lasă neisprăvită.

Mergem repede, repede, zdruncinaţi. Chiar pe povârnişurile râpoase genunchii alergătorilor nu slăbesc, astfel că înaintarăm pe un drum în zigzaguri de şearpe, — un drum tot atât de frumos ca cele din Franţa, cu fire telegrafice a căror prezenţă surprinde în mijlocul arborilor necunescuţi.

Către amiază, în mânia arzătoare a soarelui, oprim într'o cea'nărie primitoare din marginea drumului, vărâtă într'o înfundătură răcoroasă a muntelui împădurit.

Un isvor cu deschizătura în casă, pare că ese ca prin minune dintr'un vas de bambus, şi cade într'un bazin în care se găseşte, sub apă împede, ouă, fructe şi flori. Măncăm pepeni răciţi în bazin ce au gust de şerbet.

Reluăm drumul.

Ajungem în vârful lanțului de munți ce înconjură orașul ca un zid. Mergem apoi să cercetăm ținutul dimprejur. O clipă ne mișcăm în regiuni înalte, unde totul strălucește 'n verde, un verde minunat.

Grecii cântă pretutindea simfonia lor ciudată, iar fluturii mari zboară peste copaci. Totuși se simte că nu e liniștea veșnică, posomorâtă și caldă a țărilor tropicale; Nu, aci domnește măreția verii, a verii ținuturilor temperate: verdeața delicată a plantelor anotimpului ce răsar primăvara; harababura ierburilor înalte și plâpânde cari sunt expuse să moară în teamă; farmecul trecător al unui anotimp ca cele de la noi; meleşala plăcută a câmpiilor, în după amiezile călduroase de Septembrie, — ca pe la noi. Aceste păduri, suspendate pe povârnișurile colinelor, par, din depărtare, ca cele din Europa; ai putea zice castanii și fagii noștri. Și cătunele mici cu acoperișurile de pae sau țiglă cenușie, ce apar ici și colo grupate prin văi, nu par străine; seamănă cu cele de la noi. Instrăinarea nu se face cunoscută prin nimic hotărât; și acum meleagurile acestea îmi reamintesc câteva plaiuri încălzite de soare din Alpi și Savoia.

De aproape însă, plantele uimesc, căci teate sunt cu desăvârșire necunoscute; flu-

turii ce trec în sbor sunt prea mari, prea bizari ; parfumurile se deosibesc.

Și apoi, în satele acestea privite de departe, cauți cu privirea vre-o biserică, vre-o clopotniță veche ca'n Europa, dar n'o zărești nici unde. La încrucișarea drumurilor nici cruci, nici altare. Nu, peste liniștea câmpiilor, peste somnul liniștit al amiezii, veghiază dumnezei străini, cari n'au legături de rudenie cu cei din occident.

Ajunși pe vârful cel mai înalt al zidului de munți, vedem, de cealaltă parte, deschizându-se înaintea noastră, o câmpie nemărginită, unită c'o stepă verde, catifelată, și c'un gol îndepărtat, unde marea-i pe sfârșite.

Spre a coborî în câmpie, după cum spun oamenii noștri, va trebui să străbatem drumurile 'n zigzaguri ce-ți fug sub ochi și să trecem colinele mărginașe unde se închide marele orizont.

Vorba aceasta ne sperie ; nici odată nu ne-am fi putut închipui că templul poate fi atât de departe... Cum ne vom putea înapoia în aceeași noapte ?

Ajunși la capătul zigzagurilor repezi, poposim într'o pădure bătrână, unde-i ascuns un templu de granit, cu'mfățișare ciudată, închinat zeului orezului.

Pe altar sunt jertfite vulpi albe, așezate într'o ținută religioasă, arătându-și dinții printr'o lărgire neplăcută a gurii.

Pârâiașe limpezi curg pe sub arborii pădurii, al cărei frunziș e'ntunecat și liniștit.

O ceată de purtători și purtătoare vin să poposească lângă noi, la răcoare; o ceată copilărească și sgomotoasă îmbrăcată'n sdrențe sărăcăcioase de humbac albastru.

Printre ei, câteva musmeé foarte frumoase, și purtătoare de meserie, cu șoldurile tari și figura arămie. Sunt, cel puțin, vre-o cincizeci, cu coșuri împovărate, spânzurate la căpătâiul cobiliților: e un convoi de mărfuri, o caravană omenească. Se întâlnește multe de acestea pe drumul insulei Kin-Sin, pe unde nu străbat nici cai, nici trăsuri, astfel că nu există cale ferată ca'n Nipon, o insulă mare și civilizată.

Alergătorii noștri, odihniți ne duceau pe câmpie c'o iuțeală uimitoare. Unul câte unul își desbrăcau vestmintele împodobite și ude de nădușeală, svârlindu-le sub picioarele noastre 'n cărucioare.

E o câmpie nemărginită de orez, pe care o trecem în lumina albă și mare a soarelui de amiază ce spânzură singur în mijlocul azuriu al unui cer fără nori ; o câmpie netedă de orez, de o culoare deschisă și primăvăraticeă, udată de mii de canale nevăzute de apă curgătoare ; în jurul nostru se întinde rece și monotonă ca și cerul desfășurat de-asupra capetelor noastre, de un verde ciudat cum e albastrul cerului.

Drumul e pretutindeni frumos și firele surprinzătoare de telegraf continuă să a- lerge pe margini, agățate de stâlpi ca și la noi. Privind lanțul depărtat al munților ce ne înconjoară, învăluiți în pulberea fină de soare, s'ar părea că ne aflăm într'o privesc a Europei ; câmpiile Lombardiei, de pildă, cu pășunile-i întinse, cu Alpii la orizont, atât numai că e cald.

Al treilea popas îl facem la marginea stepei, lângă un șuvoiu, la intrarea unui sat, într'o ceainărie.

Ai noștri, ca să se întărească, cer farfurii cu orez fiert în apă pe care-l mănâncă cu o grație femenină. Popor se adună în juru-ne : musmee în număr mare ne cercetează cu o curiozitate surâzătoare și politicoasă. Mai în urmă copii din partea locului vin să ne vadă.

Unul dintre copiii aceștia galbeni ne înduioșează : un idropic cu figura blândă și

frumoasă. Se ține cu amândouă mâinile de pântecul gol și umflat care fără îndoială îl va omorâ curând.

Ii dăm bani.

Biata ființă care ne va visa totdeauna poate și care'n curând se va ascunde sub pământul japonez, ne surâde cu bucurie și recunoștință.

Căsuțele satului sunt tot ca cele din Nagasaki: de lemn, hârtie și rogojină. De-a lungul străzii sunt prăvălii în cari se vând diferite lucruri distractive și mai ales farfurii, cești și ceainice, dar în locul olăriei groase de la noi, totul e în porcelan fin împodobit cu desene simple dar nostime...

Trecem un șir de ridicături mai scunde și iată-ne într'o câmpie cu orez, mărginită de șanțuri pline de trestii și nuferi.

Tovarășii noștri cari și-au isprăvit desbrăcatul, sunt goi acum. Pe pielea lor roșcată sudoarea curge pârâu. Unul dintre ai mei care e din provincia Uari, renumită pentru tatuatorii săi, are corpul cu desăvârșire acoperit cu desenuri de o ciudățenie aleasă.

Pe umerii de un albastru închis, aleargă o ghirlandă de bujori de un roz strălucitor, bine arcuiți. O femeie în costum de sâr-

bătoare ocupă mijlocul spatelui, iar vestimintele acestei ciudate ființi, coboară de-alungul șoldurilor până sub coapsele-i puternice de alergător.

La marginea altui șuvoi alergătorii se opresc gâfâind și ne roagă să coborâm. Drumul pentru trăsuri încetează: va trebui să trecem prin vad, peste pietre și să urmăm pe picioare potecile ce se afundă în munte prin păduri.

Unul din ei rămâne să îngrijească de cară, ceilalți ne sunt călăuze.

Iată-ne cățărându-ne, sub umbra deasă, de stânci, rădăcini, ferigi, prin pădure.

Câte un idol bătrân de granit răsare din vreme 'n vreme, ros, acoperit de mușchi, diformat, amintindu-ne că suntem pe drumul unui locaș sfânt...

...Mă simt atât de neputincios să exprim emoția neașteptatei și cumplitei amintiri ce mă cuprinsese în poteca aceia umbrită!... Noaptea verde sub arborii nemărginiți, ferigile uriașe, mirosul greu de mușchi și, înaintea-mi, oamenii aceia cu pielea parcă de aramă, toate acestea mă transportară de odată peste ani și locuri, în Oceania, prin pădurile din Fata-hua, atât de grozave!...

În diferite țări ale lumii, pe unde mi-am purtat viața de la plecarea mea din *insula fermecătoare*, încercasem multe amintiri de acestea dureroase ce mă loveau c'o licăreală de fulger și dispăreau spre a nu-mi lăsa decât o neliniște ciudată, de asemeni fugară.

Dar, poate că această turburare o simt numai amintindu-mi de farmecul polinezian, ea tresare din ascunzișul adânc, mai veche decât neliniștea mea de azi. Și când încerc să o descriu, îmi pare că ating o grămadă de lucruri neînțelese, misterioase pentru mine chiar.

* * *

Mai departe, într'o regiune ridicată a muntelui, pătrundem într'o pădure de *cryptomerias* (cedrii japonezi). Frunzișul e subțire, rar și de o nuanță închisă; copacii însă, sunt atât de deși, înalți, subțiri și drepți, încât te-ai crede într'o pădure de trestii uriașe. Un șuvoi de apă rece s'aruncă sgomotos prin umbră, într'o albie de pietre cenușii.

În sfârșit dăm peste niște trepte, apoi într'o sală cu colonade, părăginită de veacuri, și intrăm într'un fel de curte strânsă între stânci și plină de ierburi sălbatice, printre care sunt presărați zei dintr'o bu-

cată cu pieptănătura înaltă, cu fața pătată de licheni, așezați în rând de par că sed la sfat. Intrăm apoi într'o a doua sală din lemn de cedru, strâmbă și neregulată. La dreapta și la stânga, fiecare în colivia lui de fier, câte doi păzitori nemișcați apar la toate intrările templului: monștrii albaștri și roșii ce par că încearcă să ameniute cu vechile lor gesturi de mânie.

Sunt învăluiți în hârtii măsgălite cu rugăciuni pe cari, pelerinii în trecere le-au lăsat acolo : pe corp, pe figură, pe ochi, făcându-i și mai înspăimântători la vedere.

A doua curte, mai deschisă, are ea și cea dintâi o înfățișare de păragină, de ruină. E un fel de templu singuratec, în care se aude, de la intrare, vuetul unei cascade nevăzută, un clocot de apă sub pământ. Credincioșii nu vin aci decât în anumite epoci ale anului și, între două pelerinagii, erburile au destul timp să cutropească lespezile. Cresc aci și *cycas*, lungi și subțiri, ridicându-și cât mai sus cu putință către soare smocurile de ace verzi. Templul e în fund, pieziș pe stâncile drepte de pe cari atârnă liane și rădăcini încălcite.

În China, în Anam, în Japonia, acesta e un fel de a se ascunde templele, oriunde în mijlocul pădurilor, în lumina slabă a văilor adânci ca niște puțuri sau în umbra verzue a peșterilor ; adeseori sunt aruncate

deasupra prăpăstiilor, atârinate pe vârfuri pustii prin munți înalți.

Locuitorii din Asia-extremă cred că zeilor le plac locurile singuratice și ciudate.

Intrarea altarului e închisă dar, prin vergelele ușii se zărește strălucind câțiva idoli auriți, așezați în liniște pe pedestale vechi lustruite în roșu.

Această pagodă n'are nimic particular; seamănă cu toate cele din satele japoneze căci pretutindeni sunt astfel. Ciudățenia e numai locul pe care îl ocupă: la spate valea se sfârșește de odată, închisă, astupată de muntele uriaș, iar în colțul ce-i rămâne între ziduri și muchiile drepte de prinprejur, cascada auzită adineauri cade cu vesnicu-i sgomot: un fel de bazin, o gură de iad unde șuvoiul de apă aruncat din înălțime în gol, clocotește și se frământă, alb de spume între stâncile negre.

Alergătorii noștri se aruncară lacomi în baia înghețată; înoată și se scufundă cu țipete copilărești, jucându-se sub grozava cădere de apă. Ademeniți, privindu-i, ne desbrăcăm la rându-ne și făcurăm ca ei.

În vreme ce ne odihneam după aceea, to-lăniți pe pietrele malului, înviorați de ră-coare, primim o vizită neașteptată : o biată maimuță bătrână cu nevasta (preoți pă-zitori) eșiră din templu pe o mică ușe la-terală și începură să ne facă plecăciuni.

Ne preparară apoi, după cerere, o masă în felul lor. Se compunea din orez și pești ca vârful de ac, prinși din sbor în cascadă. Îl serveau pe farfurii subțiri, albastre, a-șezate pe tăvi lustruite ; îl împărțiram cu tovarășii așezați ca și noi lângă prăpastia sgomotoasă, în aburul proaspăt al picături-lor de apă.

— Ce departe am ajuns ! murmură Yves gânditor.

Oh, da, într'adevăr așa era.

Reflecția lui, la prima vedere, ar părea că are adâncimea acelora pe cari le făcea d. de la Palisse în vremea sa. Dar i-am înțeles taina căci în acea clipă am avut acelaș sentiment. Era adevărat că ne gă-seam mult mai departe de Franța ca'n di-mineata aceea, pe bordul Triomphantei. Câtă vreme cineva rămâne pe propria-i corabie, casa veșnic călătoare pe care o poartă cu sine, e în mijlocul figurilor și obiceiurilor țării și astfel visează.

Chiar în orașele mari, ca Nagasaky de pildă, — unde e mișcare, vapoare, mari-nari, nu prea ai conștiința nesfârșitelor

depărtări... Nu... dar când te afli în liniștea unor locuri singuratice, streine ca cel în care poposeam și mai ales când soarele e în amurg, atunci te simți grozav de departe de cămin...

O oră de odihnă și trebuie să pornim. Alergătorii au prins noi puteri în apa rece și fug mult mai repede, cu sărituri de capră ceea ce ne face pe noi cei din car, să sărim la rându-ne.

Trecem aceleași câmpii cu orez, aceleași suvoae, aceleași sate, mai triste parcă în amurg. Mii de soboli cenușii, eșiți din gropile lor în răcoarea serei, fug dinaintea noastră pe drum.

La poalele celui din urmă lanț de munți, care ne desparte de Nagasaky e noapte și ne aprindem lanternele.

Alergătorii, mereu goi, se strecoară neobosiți și se îndeamnă prin strigăte.

Noaptea e liniștită, caldă, înstelată, presărată cu sclipiri de-abia zărite: licurici ce se alungă prin ierburile înalte și printre bambuși, ca niște scânteii.

Greerii cântă în ansamblu nocturn și

sgomotul lor devine din ce în ce mai puternic pe măsură ce urcăm în regiunea păduroasă ce înconjură oraşul. Toată harababura de verdeaţă, copacii înalţi, atât de strălucitori ziua, acum se ascund în marea de umbră care spânzură de-asupra sau se lungeste de-alungul drumului.

Intâlnim grupuri de călători, „pietoni“ modeşti sau personalităţi în cară trase de oameni, toţi purtând la capătul bastonaşelor lanterne, un fel de baloane mari, albe, zurgăvite cu flori şi păsări. Drumul pe care mergem e cel de comunicaţie cu interiorul insulei Kin-Sin şi, chiar noaptea, e foarte populat: de-asupra şi de desuptul nostru, zărim luminile multicolore ce tremură printre ramurile arborilor.

Către ceasurile 11 facem un popas la întâmplare, sus pe munte într'o ceainărie; un han vechiu şi sărac, fără îndoială pentru muncitori. Gazdele pe jumătate adormite, reaprinsesă lămpile mici şi cuptoarele pentru ceain.

Ni-l aduc pe verandă, în aerul răcoros, sub marea spuzită de stele.

Yves e iarăşi apucat de copilăreştile-i impresii ale „depărării de cămin“ pe cari le

mai avusese lângă prăpastia scăldată de apă. „Ce pierdut ești aci“, adaogă apoi. Și socotește că soarele care ne părăsea adineauri răsărea aproape la Tremeule-en-Toullven, că azi e a doua Duminecă din Septembrie, ziua marelui pelerinaj la care luasem amândoi parte anul trecut, în pădurea de stejari, la glasul cimpoaelor...

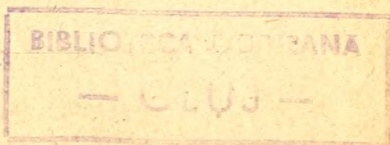
Câte lucruri s'au schimbat, câte au apus după pelerinajul de anul trecut!..

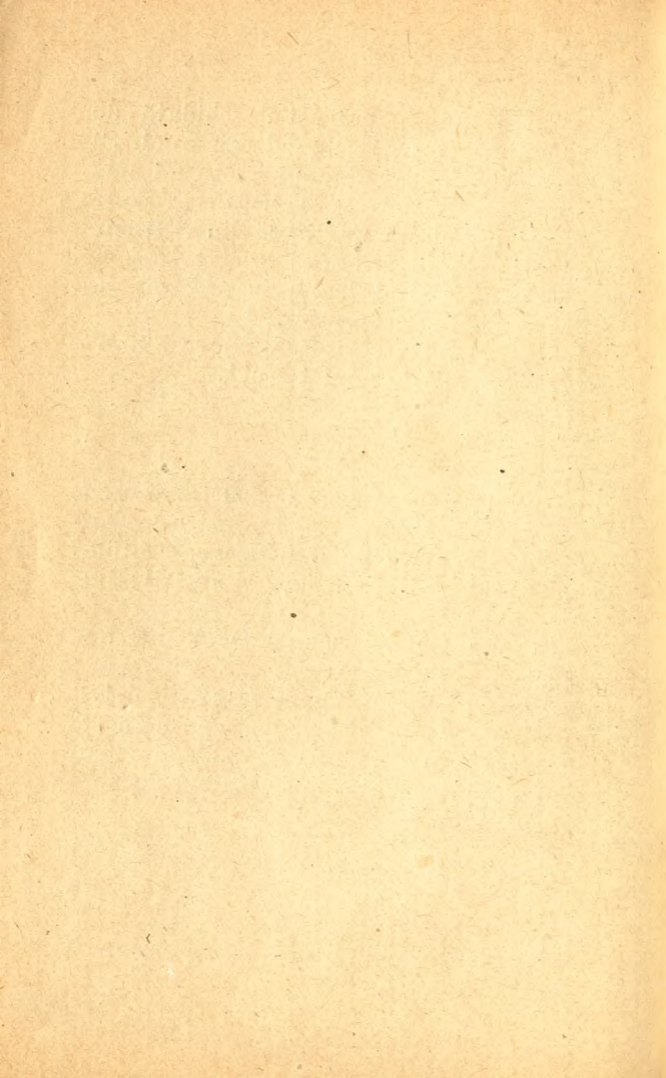
* * *

El trecut de miezul nopții când intrăm în Nagasaky; cum însă peste zi a fost o serbare religioasă la pagoda din Osneva, ceainăriile sunt încă pline de lume și străzile luminate.

La noi sus Crisantema și Oyuk ne așteaptă aproape adormite.

În ligheanul albastru de pe coperișul d-nei Prune, punem să se înmoae un mănunchi de ferigi culese din pădure și adormim un somn greu sub apărătorile de țântari de ștofă subțire....

86. Zola.—Cum mor oamenii.
 87. Turghenief.—Intâia iubire.
 88. E. de Amicis. — Din împărăția iubirei.
 89. André Theuriet.—Amintiri și Nuvele.
 90. H. Taine.—Despre natura operei de artă.
 91. Henry Murger. — Balade.
 92. Artur Gorovei.—Datinele noastre la nuntă.
 93. Liviu Marian. — Suflete stinghere.
 94. M. Gorki. — Conovalow.
 95. Xavier de Maistre.—Siberiana.
 96. I. Boteni.—In zile de vacanță.
 97—98. Ivan Turghenief. — Apele primăverii.
 99. N. Cehov. — Nuvele.
 100. Prof. Dr. Petrini-Galatz. — Tratatul general al Sifilisului.
 101—102. E. de Amicis. — Constantinopolul.
 103. H. de Balzac.—Colonelul Chabert.
 104. C. Flammarion. — Cataclismul din Martinica.
 105. Voltaire. — Micromegas.
 106. I Slavici. — Românii din Ardeal.
 107. J. M. Guyau. — Spre mai bine.
 108. H. Zschokke. — Ionatan Frock.
 109. A. Dumas. — Diana de Lys.
 110. H. Taine. — Despre producerea operei de artă.
 111—112. Silvio Pellico. — Ani de temniță. Vol. I și II.
 113. Xavier de Maistre.—Călătorie împrejurul odăii mele
 114—115. Clara Tschudi. — Tinerețea Mariei Antoneta.
 116. I. Boteni. — Drumuri.
 117. S. Masoch. — Buni și răi.
 118. S. Masoch. — Creditorii.
 119. Chateaubriand. — Atala
 120. Dr. Th. Mironescu. — Cura de slăbit și de îngrășat.
 121—122. C. Flammarion. — Urania Vol. I și II.
 123. Oscar Wilde.—Pescarul și sufletul său.
 124. I. Ciocărlan. — Inimă de mamă.
105. Emilia Tailler. — Succesul în viață.
 106. Al. Dumas - Tatăl. — Maistrul Adam Calabrezul.
 107—108. Edmond About. — Grecia de azi. Vol. I și II.
 109. H. Sienkievitz.—Doamna Elzen.
 110—111. Carles Lane Poor. — Sistemul solar. Vol. I și II.
 112. Goethe. — Hermann și Dorotea.
 113. Ivan Turghenief.—Faust
 114. Liviu.—Legende Eroice.
 115. Teodor Simons. — Pagini Romane.
 116. Balzac.—Amorul mascat.
 117. M. Lungianu. — La cruci
 118. Edgare Poë. — Povestiri extraordinare.
 119. Voltaire. — Prințesa din Babilon.
 120. Carl Ewald. — Icoane din viața plantelor și animalelor.
 121. V. Veresaghiu.—Amintiri din războiul din 1877.
 122. Pietari Păivărinta. — Nuvele finlandeze.
 123. Ouida—O frunză în vijelie
 124. Leon Tolstoi.—Povestiri populare.
 125. Al. Dumas-fiul - Un pachet de scrisori.
 126—127. L. Tolstoi. — Cazacii.
 128. C. Mendes. — Romanul Roșu.
 129. M. Gorki. — Suflete desnădăjduite.
 130. N. Vaschide. — Somnul și Visele.
 131—132. Tit. Liviu. — Războiul Romanilor cu Hanibal.
 133. B. Constant. — Pribeagul.
 134. George Ohnet. — Jale și bucurie.
 135. Saltikow. — Povești.
 136. Al. Cazaban.—Rozica.
 137. Harriet Beecher Stowe — Coliba lui moș Toma.
 138. Al. Dumas-Tatăl — Cei doi studenți.
 139. Voltaire.—Povestiri.
 140. Carl Ewald.—Icoane din viața plantelor și animalelor. Vol. II.
 141. Edmond Haraucourt. — Pélisson.

142. V. Rakosi. — Satul meu.
- 143—144. Camille Cocuand. — Suferințele Vulturășului.
145. Arthur Conan Doyle. — Doctorul negru.
146. I. Ciocârlan. — Fără noroc.
147. C. Dem. — Oamenii zilei.
148. I. Dragoslav. — Povești de Crăciun.
149. A. Fogazzaro. — Povestiri.
150. Fr. W. Förster. — Educația cetățenească.
- 151—152. Lamartine. — Raphael.
153. E. Tailler. — Dragoste de scriitor.
154. L. Jacolliot. — Vânătorii de robi. Vol. I.
155. E. de Amicis. — Vechiul Serain.
156. Guy de Maupassant. —
157. Voltaire. — Suflet curat.
158. G. Ohnet. — Cântecul lebedei.
159. Z. Bărsan. — Nuvele.
160. Sever Pavelescu. — În lumea vegetalelor.
161. I. Turghenief. — Iacob Pasinkof.
162. Varone. — Printre streini.
163. A. Theuriet. — Lumini și umbre.
164. E. Tailler. — George Sand.
165. Friedrich Mueller. — Basme din Transilvania.
166. Cormană. — Salvată.
167. Ugo Ojetti, Folchetto, D'Annunzio, de Rubris. — Lînia inimii.
168. N. Gogol. — La șezătoare în Ucraina.
169. Mihail Vlădescu. — Lacrimi adevărate.
170. Jules Michelet. — Femeia.
171. Villiers de l'Isle Adam. — Vestitorul.
172. G. T. N.-Varone. — De închiriat o cameră mobilată.
- 173—174. I. Turghenief. — Fum Vol. I și II.
175. Lucian. — Cocoșul sau Pitagora.
176. N. Gogol. — O noapte de Mai.
177. Guy de Maupasant. — Mostenirea.
- 178—179. Louis Jacolliot. — Vânătorii de robii. Vol. II și III.
180. S. Pavelescu. — Trombe și cicloane.
181. Charles Nodier. — Povești și Nuvele.
182. G. T. N.-Varone. — Singur.
183. Chateaubriand. — Aventurile celui din urmă Abencerage.
184. I. Stroș. — Două vieți.
185. Villiers de l'Isle-Adam. — Misterul eșafodului.
186. D. Fabrice. — Datoria onoarei.
187. A. Daudet. — Povestiri.
188. H. de Balzac. — Povestiri vesele.
189. I. Turghenief. — Insemnările unui om de prisos.
190. F. Begnescu. — Regatul albinilor guvernat de știință.
191. Goethe. — Mignon.
192. G. T. N.-Varone. — Elogiul Frumuseței.
- 193—194. Michelet. — Femeia.
195. V. Pop. — Stupii americani divizibili.
196. G. Deledda. — Suflete.
197. C. Etlar. — Săpătorul de comori.
- 198—199. F. Begnescu. — Tovarășii noștri credincioși : Căinii.
200. Sever Pavelescu. — Trombe și cicloane. Partea II
201. Pușkin. — Dama de Pică.
202. Maupassant. — Farmec de lună.
203. Ossian. — Poeme Gaelice.
204. > Fingal.
205. Al. Russo. — Piatra teiului.
206. Victor Bilciurescu. — În patimi.
207. Amaru. — Grădina iubirei.
208. D. Caselli. — Crăciunul la diferite popoare.
209. Iudita Secula. — Din vremuri apuse.
210. Dr. Azigos. — Surmenajul modern și neurastenia.
211. L. Tolstoi. — Războiul.
212. Varone. — Cartea inimii.
213. August Strindberg. — Mustrare de cuget.
214. Ossian. — Trathal.
215. Oscar Wilde. — Crima Lordului Artur Savile.
216. Bret Harte. — Thankful B'ossom.

50